

Chceme z Česka mozkovnu, a ne montovnu? Změňme přijímačky na střední školy, říká odborník na vzdělávání

3.9.2025 - EDUin | EDUin

Na to, aby se v Česku prosadila ekonomika s přidanou hodnotou, je zapotřebí úplně jiný typ vzdělání, říká Miroslav Hřebecký, programový ředitel obecně prospěšné společnosti EDUin. Současná podoba přijímaček na střední školy chce po dětech, aby správně vyplnily test, tedy splnily úkol, i když jim třeba nedává žádný smysl. „Vyrábíme tak lidi, kteří jsou zvyklí poslouchat rozkazy. To jsme to od Marie Terezie daleko nedotáhli,“ tepe současnou situaci. Povídali jsme si o tom, jak mrháme potenciálem generací dětí, i o tom, jak podobu zkoušek změnit. A probrali jsme, v čem nám všem škodí, že se ve škole tolik soustředíme na chyby, místo abychom podporovali žáky v tom, v čem jsou dobří.

V čem je podle vás systém jednotných přijímacích zkoušek špatný, jak jste to několikrát vyjádřil?

Především v tom, že stávající systém sice předepisuje jednotné přijímací zkoušky, ovšem pouze u maturitních oborů. Třetina dětí na maturitní školy nejde, jde na učiliště a tyhle zkoušky nedělá. Tím se stávají na základní škole dětmi druhé jakosti, protože jakmile se v osmé, deváté třídě začnou přijímačky blížit, logicky se pozornost učitelů soustředí na děti, které budou jednotné zkoušky dělat. Když se rozhodujete ve 14 letech, kdy s vámi mlátí puberta, jestli půjdete na učňák, nebo na maturitní obor, často nemáte vůli, nemáte podporu v rodině. A tak i když máte studijní potenciál, radši si vyberete učňák. Poslední rok základky trávíte někde v zadních lavicích, učitelé vám dají počítat lehčí příklady. Trestuhodně tak mrháme potenciálem těchhle dětí. Vyřadí je to i do budoucna, kdy bude čím dál složitější do studia zpátky nastoupit. Jasně, existují nějaké odpolední kurzy a rekvalifikace. Teoreticky se to dá zvládnout, ale když potom mají zaměstnání, rodinu, je to čím dál těžší. Existují vzdělávací systémy výrazně otevřenější a zejména prostupnější. Vzdělávací dráhu si v nich žáci volí postupnou profilací a nabídka vzdělání mnohem rychleji reaguje na měnící se zájem o různé druhy vzdělávání. U nás systém pořád ještě zavání socialistickým sociálním inženýrstvím. Zřizovatelé škol mají pocit, že když je pro naši ekonomiku důležité strojírenství, děti prostě musíme držet v učebních oborech, jinak si ty továrny neudržíme. To je ale přece absurdní, i ve výrobě bude potřeba vyšší kvalifikace, protože půjde o to, obsluhovat stroje, které nahradí člověka.

Už teď ale můžeme často slyšet, že nejsou řemeslníci.

Jasně, to je častý argument, že když umožníme dětem studovat, co chtějí, vymizí nám řemesla – nebudou instalatéři, truhláři a podobně. Jenže představa, že v pouhých 15 letech se mladý člověk rozhodne, co bude dělat, my mu to za tři čtyři roky nasypeme do hlavy a on se tím pak bude celý život živit, je scestná. Takhle to přece nefunguje. Lidé dnes ani v 18, často ve 25 letech vůbec ještě nevědí, co by chtěli dělat, a v budoucnu bude naprosto běžné, že kariéru změní několikrát za život. Instalátérem se člověk možná víc chce stát, když si ve 30 letech pořídí hypotéku, má tři děti a manželku a teď je prostě potřebuje uživit, než v 15 letech, kdy fakt myslí na úplně jiné věci. Proto by bylo lepší, kdybychom to měli jako na Západě, kde člověk může zkoušet různé vzdělávací cesty. Občas zjistí, že je nějaká slepá, a tak přejde do jiné. U nás musíte studovat čtyři roky, a když zjistíte, že to dělat vlastně nechcete, vrátíte se úplně na začátek a musíte studovat něco jiného opět čtyři roky.

Co s tím tedy udělat a jak přijímačky vylepšit?

EDUin loni v květnu představil komplexní návrh na reformu přijímacího řízení. Říkáme, že jednotné

přijímací zkoušky by se měly transformovat na výstupní hodnocení ze základní školy, které by absolvovaly všechny děti. Mělo by to řadu výhod. Například bychom měli data úplně o všech dětech a o kvalitě všech škol. Čím bude mít škola horší podmínky, tím víc peněz dostane na to, aby je mohla zlepšit. Aby si mohla najmout experty, pomocný personál, zaplatit kvalitní učitele. Výsledkem by bylo vyrovnávání kvality škol. Jednu podstatnou věc musím zdůraznit. Tyhle výstupní testy by se rozhodně nesměly stát fatálními pro uzavření základní školy. Nemůžeme jejich prostřednictvím vyřadit třetinu dětí a zabránit jim tak uzavřít základní vzdělání, to by mělo pro společnost hrozná následky. Když někdo nemá dokončenou základku, na pracovním trhu je v podstatě neumístitelný, končí v šedé ekonomice nebo je na dávkách.

Jak se jednoduše dostat ze základní školy na střední? Zkušenosti z jiných států ukazují, že to jde i bez přijímaček

Letošní přijímací zkoušky na střední školy znovu otevřely debatu o tom, jakou podobu by měl mít jeden z milníků vzdělávacího systému v Česku....

Co další výhody vašeho návrhu?

Zmenšil by se například i ten šílený stres, protože by se testy konaly v prostředí, které děti znají. Nešly by je skládat do nějaké neznámé střední školy před cizí lidi, ale dělaly by je na své základní škole. Určitě by nebyl problém poskytnout na ten den nebo dva do dané základky učitele střední školy, kteří by na testování dohlíželi, podobně jako už dnes chodí do maturitních komisí. Zároveň navrhneme prodloužit čas, po který se testy skládají. Dejme klidně tak dlouhý limit, že testy většina lidí odevzdá v jeho polovině, a počkejme pak na ty tři, kterým to trvá o hodně déle. Jasně, budou si pak muset najít povolání, kde jde o kvalitu, a ne o čas, a třeba 80 procent pracovních pozic jim tak bude upřeno, ale je to pořád lepší, než jim ve vzdělání zabránit. Jednou z hlavních výhod našeho návrhu je, že bychom někdy v pololetí devátého ročníku měli výsledky z výstupního hodnocení základních škol. Na základě vědomí, jak v daném testu uspěli, by se pak žáci hlásili na střední školy. Mnohem lépe by se pak párovala poptávka s nabídkou, protože by měli lepší přehled o tom, jestli na to mají, zda se na danou školu mohou dostat, nebo ne. Na střední škole by pak ředitel na základě profilace školy určil, z čeho se u něj bude skládat přijímací zkouška. Mohl by například klidně brát žáky jen na základě výsledků výstupních testů, nebo by mohl přidat nějakou specifickou odbornou zkoušku.

Výstupní testy by vytvářel kdo?

Určitě by to měl být Cermat, který je v tomhle ohledu přece jen nejzkušenější a nejprofesionálnější, rozhodně je to lepší, než aby si testy vytvářely samy školy. Bylo by ale dobré, aby nebyly jen z češtiny a matematiky, měly by být i z angličtiny. Vedle toho navrhneme i dvě profilové zkoušky. Žáci by si mohli vybírat z pěti možností. Z oblasti přírodovědné, společenské, technické, umělecké a informatické. A rozhodně by testy měly být nastaveny tak, aby prověřovaly kompetence, a nikoliv jen znalosti. No a co je ještě zásadní, podle nás by měla být zrušena klauzule, že jednotné přijímací zkoušky mají minimálně šedesátiprocentní váhu v přijímačkách na střední školy. V současnosti na to doplácí především alternativnější školy, které nemohou dát větší váhu jiným kritériím, jež jsou pro ně důležitější než matematika či čeština.

Na současné podobě přijímaček na střední školy se často kritizuje i fakt, že spíš než studijní potenciál testují, jestli mají rodiče dost peněz na to, aby děti přihlásili na přípravné kurzy.

No jasně, to hlavní, co v současnosti testujeme jednotnými přijímacími zkouškami, je socioekonomický status a rodinné zázemí. Velmi nepřímým způsobem tím testujeme kvalitu školy a učitelů a ještě méně tím testujeme samotného člověka. Podívejte se, dnes se sice dělají přijímačky ze dvou předmětů, matematiky a češtiny, ve skutečnosti ale ze čtyř. Třetím je stresová odolnost a čtvrtým je zkouška, jakým způsobem vás kdo stihl připravit na to, jak jsou konstruovány, jak je nejlépe takticky

vyplnit. I proto se u nás tolik rozjel doučovací byznys.

Evergreenem posledních let je také nedostatek místa pro děti na středních školách, především tedy v Praze. Jak to řešit?

Ještě bych pochopil, když se to stane někde na malé obci, kde starosta nemá k dispozici demografické studie. Najednou se mu pod rukama obec prudce rozvíjí a on správně neodhadne, že bude mít na škole nedostatek místa pro zájemce. Když ale totéž udělá samospráva krajská, která má plný barák úředníků, má tam 50 lidí na odboru školství a všimne si s ročním předstihem, že najednou nemá kam dát všechny ty patnáctileté děti, které vyjdou ze základky, tak to je diletantismus. Když je ve statistikách vidět, že v příštích letech poroste počet uchazečů na středních školách, moudrá samospráva zareaguje tak, že vybuduje multifunkční budovy a pracuje s předstihem, aby je stihla adaptovat do takové podoby a na takovou funkci, které jsou zrovna potřeba.

Proč se tak neděje?

První problém je, že zatímco základky a mateřské školy zřizují městské části, střední školy zřizuje magistrát nebo obecně kraje, což vyvolává komplikace. Zásadním problémem je ale především volební cyklus. Postavit větší školu dneska stojí minimálně půl miliardy, nebo spíš miliardu korun. To je ohromný zásah do rozpočtu, politikům pak chybí peníze na volební dárky. A navíc by začali budovat něco, co by pak pravděpodobně otevřel úplně někdo jiný v jiném volebním období. Takže se do toho prostě nepouštějí. Typickým příkladem je Praha, kde přestože poslední asi tři roky zuří mediální lynč kvůli nedostatku míst na středních školách, město stejně v podstatě žádá nová místa na nejžádanějších gymnáziích nevytvořilo. Tohle nás všechny jako společnost vyjde strašně draho.

Jak to s vaším návrhem na reformu přijímaček v současnosti vypadá?

Ted' je to ve vakuu, protože ministerstvo školství má jiné starosti. Myšlenka, že by se přesunuly termíny jednotných přijímacích zkoušek před dobu, kdy se podávají přihlášky, už má podle mě na ministerstvu docela solidní podporu. Jinak si ale myslím, že přijímací zkoušky se ještě nějakou dobu nezmění.

Není tedy to, že se přijímačky navzdory svým nedostatkům nemění, také chybou rodičů, že dostatečně politiky ke změně netlačí?

Je to chyba nás všech. Mohou za to politici, kteří mají nástroje, ale nekonají. A nekonají proto, že je k tomu jejich voliči dostatečně netlačí. Jsou vinni i experti, asi nemluví dostatečně nahlas. A vinna je celá společnost, že si nechá líbit, aby školství jako politická priorita bylo zmiňováno vždy jen ve vládním prohlášení, a to jen na začátku vládnutí. To není jen problém přijímaček, školství je celkově hrozivě podfinancované. Vezměte si, že je v něm nějakých deset procent nekvalifikovaných učitelů, protože ti vystudovaní to za ty peníze dělat nechtějí. A bude hůř. Až odejde do důchodu generace učitelů z takzvaných Husákových dětí, bude to velký průšvih. Jako se zubaři, které dnes na periferii republiky už neseženete.

Jaké má na společnost dopady, že mladé lidi testujeme nevyhovujícími jednotnými přijímacími zkouškami?

Pořád tvrdíme, že chceme být mozkovnou, a ne montovnou. Na to ale přece potřebujete úplně jiný typ vzdělání a úplně jiný typ přijímacích zkoušek. Ted' chceme po dětech, aby správně vyplnily test, tedy splnily úkol, který se jim uloží, i když jim třeba nedává žádný smysl. Vyrábíme tak lidi, kteří jsou zvyklí poslouchat rozkazy. To jsme to od Marie Terezie daleko nedotáhli.

Někdy mi přijde, že zatímco v zahraničí je systém vzdělávání nastaven jako žebřík, který má pomoci každému člověku dostat se tak vysoko, jak je schopen, v Česku to je spíš překážková dráha, na které se snažíme vyřadit co nejvíc dětí.

Něco na tom bude, byť s tou překážkovou dráhou to není ani tak české, jako spíš rakousko-uherské

myšlenkové nastavení. Jeho součástí je soustředění se na chybu, ve snaze pomoci žákovi ji opravit. Jenže když se soustředíte na chybu, opomíjíte pozitivní motivaci. Ve Skandinávii a Spojených státech je to přesně naopak, tam učitelé podporují žáka v tom, v čem je dobrý. Dám vám jeden příklad, jak se český přístup v lidském životě projevuje. Když otevřete kurz zpívání pro dospělé a ptáte se lidí, proč se do něj přihlásili, pravidelně vám 15 z 20 odpoví, že konečně po mnoha letech překonali trauma ze základky, kde jim učitel či učitelka na hudební výchově řekli, ať jdou radši do zadní řady a mlčí. Takovouhle moc má škola. Buď ve vás může fixovat chybu a neúspěch, nebo vás může vystřelit směrem vzhůru.

Rozhovor vyšel na serveru Ekonom 27.8.. Autorem je Petr Kein.

<https://www.eduin.cz/clanky/chceme-z-ceska-mozkovnu-a-ne-montovnu-zmenme-prijimacky-na-stredni-skoly-rika-odbornik-na-vzdelavani>